

Lämmastiku ja väevli olulisus kultuuride väetamisel

Yara seminar 2019

Mikk Tagel, Yara väetamisekspert

Lämmastik

- Taime produktiivsuse seisukohalt kõige olulisem toitaine kõigis kasvufaasides – moodustub taimemass, saak ja kvaliteet.
- Rohkelt lämmastikku kuulub klorofüllü koostisse, mis on vajalik fotosünteesi aktiveerimiseks.
- Lämmastiku puudusel jäävad taimed kiduraks, väheneb viljapeade arv, terade arv pähikus, saagi kvaliteet.

NB! Lämmastik ei asenda taimede tasakaalustatud NPK väetamist!

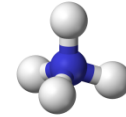
Tasakaalus lämmastik = kombinatsioon nitraadist ja ammooniumist

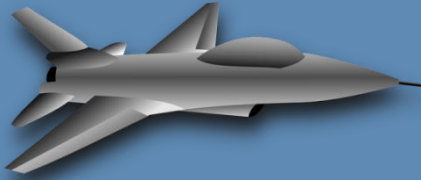
50% NO₃⁻

50% NH₄⁺

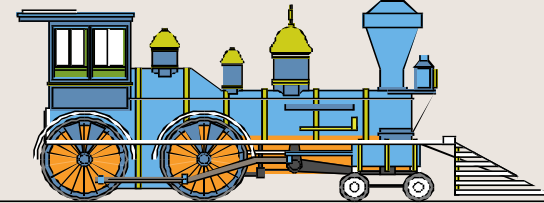

nitraatlämmastik = kiire start

- taimede poolt vastuvõetavas vormis
- mobiilne ja taimede juured pääsevad toitainetele kergesti ligi
- kohene kasvamise ja rohesuse efekt
- võimendab kaltsiumi ja magneesiumi omastamist taime poolt

ammoonium N = püsiv edastamine

- sekundaarne lämmastiku allikas
- limiteeritud omastamine ja juurdepääs
- ei ole mullas mobiilne
- nitrifikatsioon nõuab aega ja sõltub temperatuurist, niiskusest ja mulla pH'st
- võib esineda fütotoksilist N vabanemist

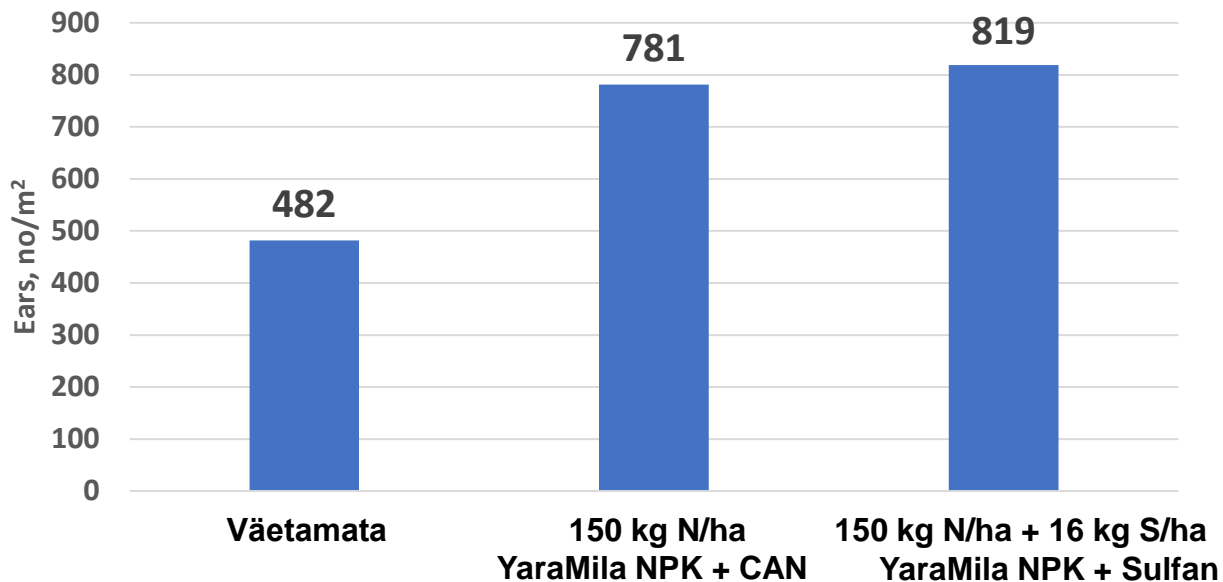
Väävel (S) ja selle funktsioonid taimes

- Oluline roll valkude, aminohapete ja vitamiinide moodustamisel
  - **Valkude moodustumine – väävli põhifunktsioon taimedes. Valkude tootmiseks kasutatakse 90% taimedes metaboliseerunud väävlist.**
- Seotud klorofüllil moodustumisega ja fotosünteesiga ning üldiste ainevahetusprotsessidega taimes
  - **Suur osa valgust taimelehtedes sisaldub klorofüllis – roheline pigment, mis on vastutav fotosünteesi eest.**
- Aitab taimedel paremini omastada lämmastikku
  - **Väävli puuduse korral väheneb lämmastiku kasutamine taimede poolt. Mitteproteiinsed lämmastikuühendid (metaboliseerimata lämmastik, sh. nitraadid) kogunevad taimekudedesse**

Väävli positiivne mõju teraviljadele

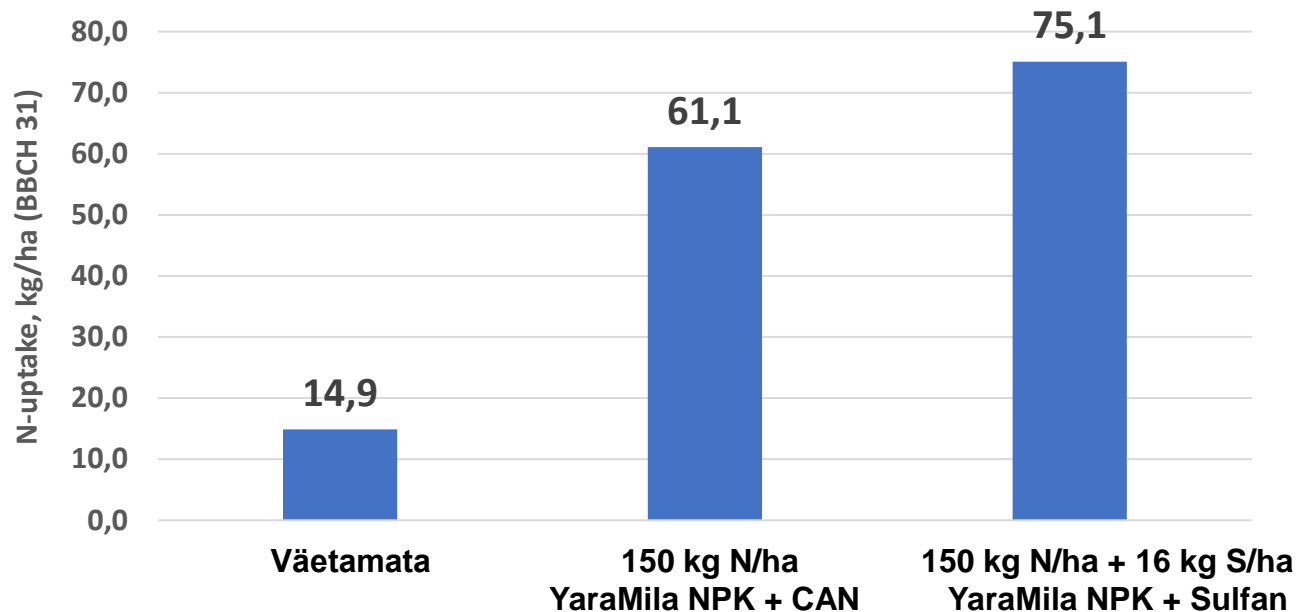
- Paraneb teraviljade võrsumine ja suureneb viljapeade arv - **suvioder**

Suvioder, Yara Kotkaniemi 2019

Väevli positiivne mõju teraviljadele

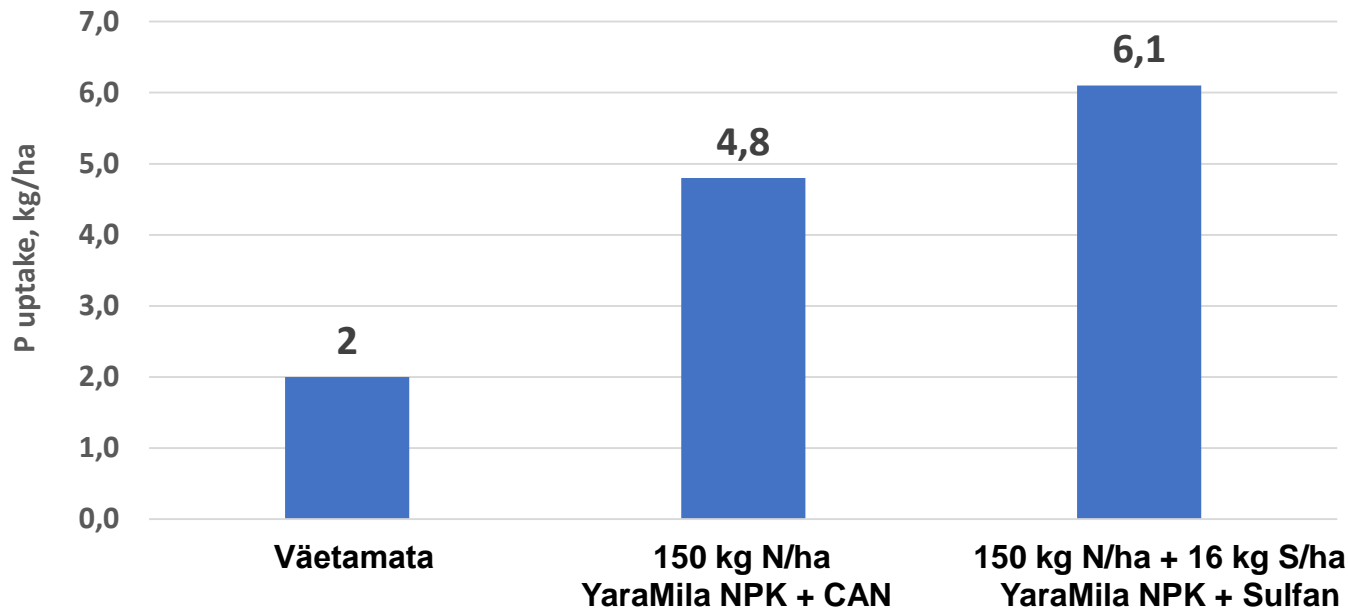
- Paraneb lämmastiku omastamine - **suvioder**

Suvioder, Yara Kotkaniemi 2019

Väävli positiivne mõju teraviljadele

- Paraneb fosfori omastamine - **suvioder**

Suvioder, Yara Kotkaniemi 2019

Väävli positiivne mõju teraviljadele

- Väheneb kasvuaeg
- Väheneb võimalus hilisvõrsete arenguks

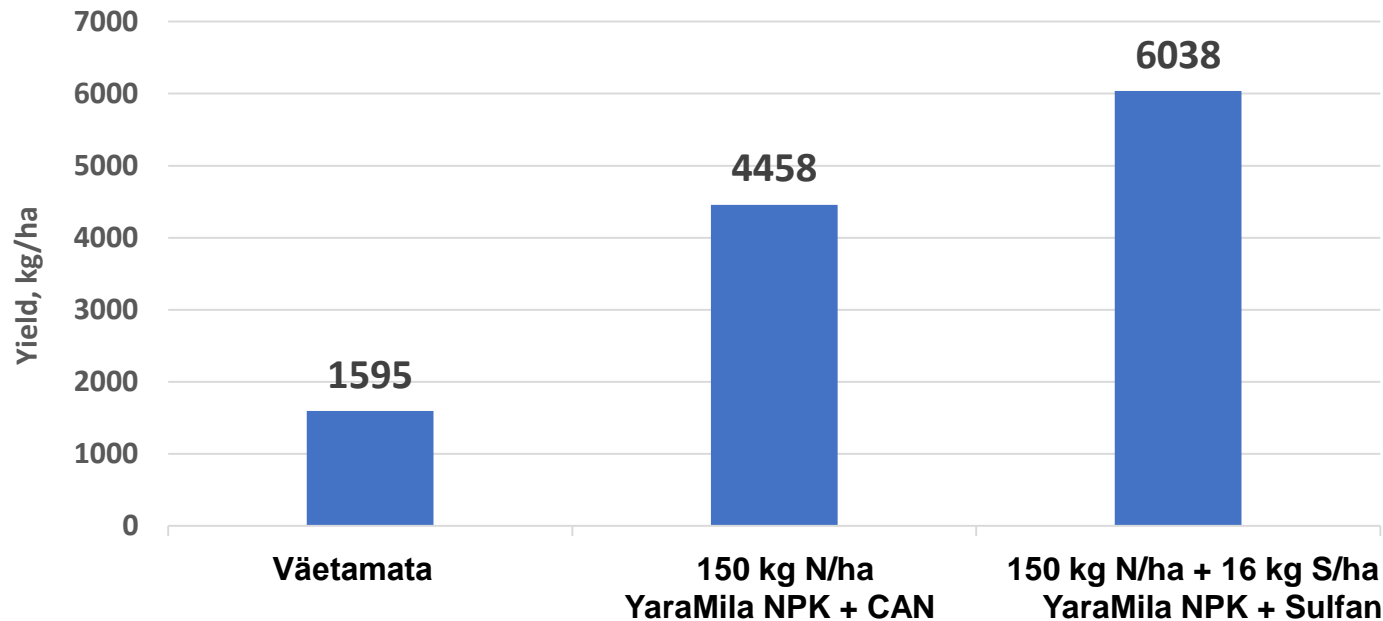

Suvioder, Yara Kotkaniemi 2019

Väävli positiivne mõju teraviljadele

- Paraneb saagikus - **suviuder**

Suviuder, Yara Kotkaniemi 2019

Kultuur: suvioder („Maali“)

**Pealkiri: YARA programm versus
TRADITSIOONILINE programm**

Skaala: katselapp

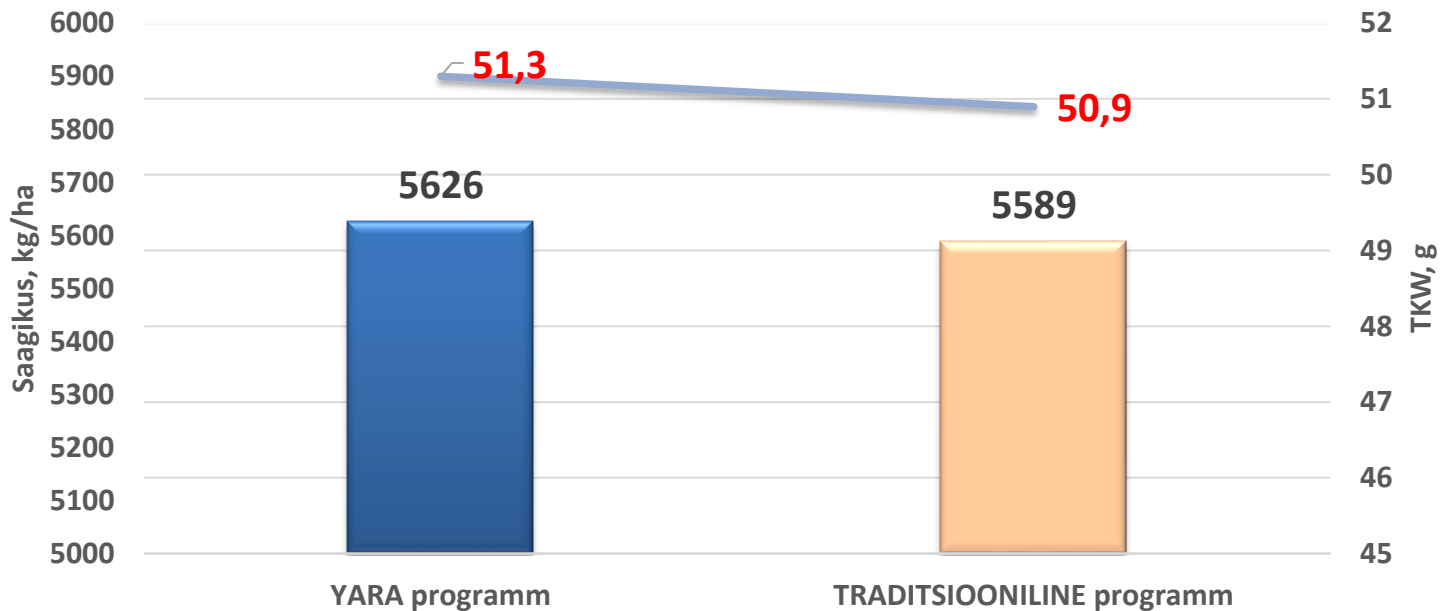
**Asukoht: ETKI (Eesti Taimekasvatuse
Instituut), Jõgevamaa**

Lühiajaline katse: 1 aasta

Yara suviotra katse – ETKI 2019, programmid

Tehtud tööd	YARA programm	TRADITSIOONILINE programm	Kuupäev
Põhiväetis	YaraMila NPK(S) 21-6-12 (9) 400 kg/ha	NPK(S) 21-6-11 (3) 400 kg/ha	18.04.2019
Leheväetis	YaraVita GRAMITREL 1,5 l/ha	YaraVita GRAMITREL 1,5 l/ha	22.05.2019
Pealtväetamine	YaraBela AXAN 110 kg/ha	AN 34,4 85 kg/ha	27.05.2019
Leheväetis	YaraVita UNIVERSAL Bio 2,0 l/ha	YaraVita UNIVERSAL Bio 2,0 l/ha	14.06.2019
NPKS	113,7 N - 10,5 P - 39,8 K - 18 S	113,2 N - 10,5 P - 36,5 K - 14 S	
N:S suhe	6,3:1	8,1:1	

Yara suviotra katse – ETKI 2019, SAAGIKUS

20,2 kg N / tonni saagi kohta

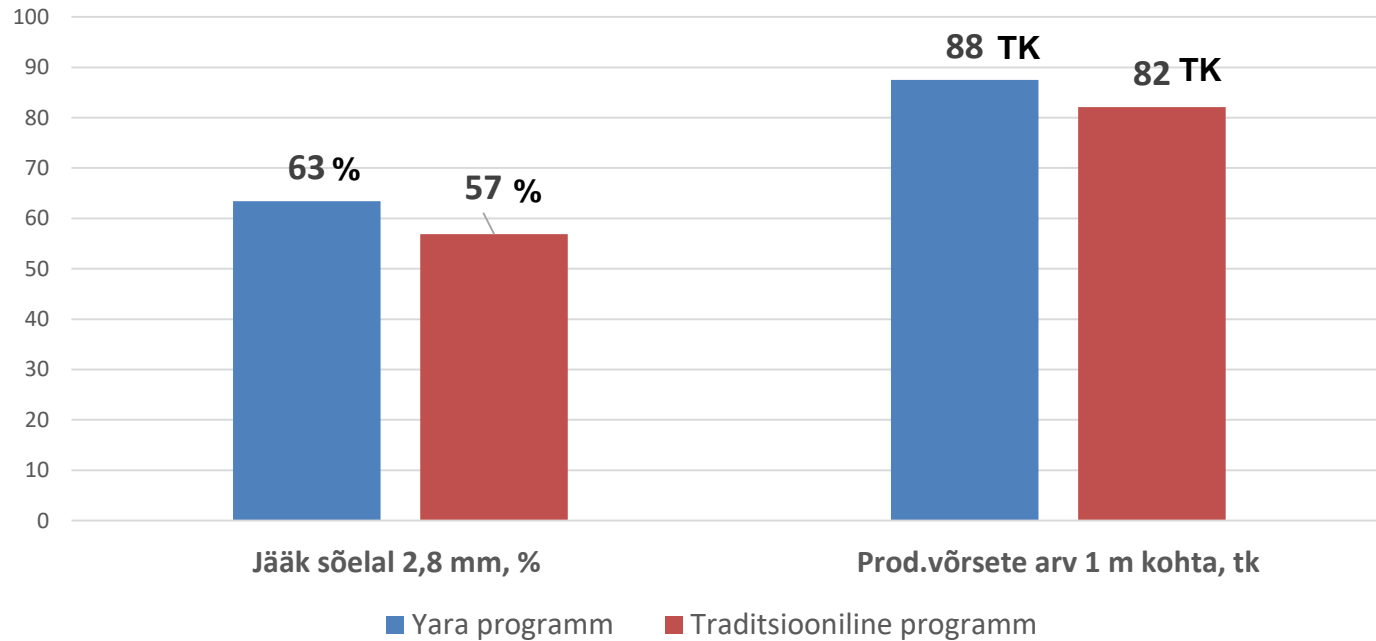
Saagikus, kg/ha TKW, g

20,3 kg N / tonni saagi kohta

Yara suviotra katse – ETKI 2019, KASUMLIKKUS

	YARA programm	TRADITSIOONILINE programm
Saagikus	5 626 kg/ha	5 589 kg/ha
ENAMSAAK	+37 kg/ha	
Kvaliteediklass	söödaoder	söödaoder
Vilja hind	151 €/t	151 €/t
Sissetulek müügist	850 €/ha	844 €/ha
Väetamise kulud	-195 €/ha	-153 €/ha
Tulem pärast kulusid	654 €/ha	691 €/ha
TULEM	-37 €/ha	

Yara suviotra katse – ETKI 2019, võrsumine, teraühtlikkus

Kultuur: talinisu („Kallas“)

**Pealkiri: YARA programm versus
TRADITSIOONILINE programm**

Skaala: katselapp

**Asukoht: ETKI (Eesti Taimekasvatuse
Instituut), Jõgevamaa**

Lühiajaline katse: 1 aasta

Yara talinisu katse – ETKI, 2019

- Yara programm võrreldes „traditsioonilise“ programmiga

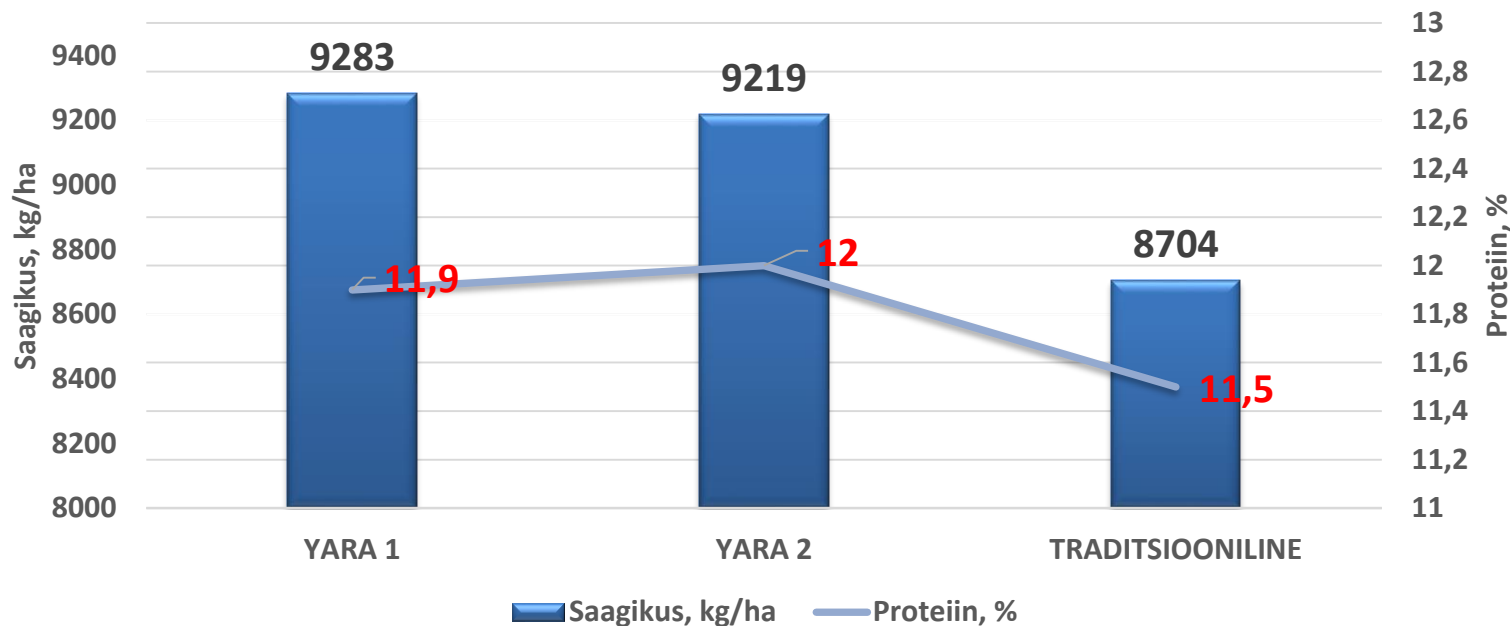

Yara talinisu katse – ETKI 2019, programmid

Tehtud tööd	YARA programm 1	YARA programm 2	TRADITSIOONILINE programm	Kuupäev
Põhiväetis	YaraMila NPK(S) 18-11-13 (7) 150 kg/ha	YaraMila NPK(S) 9-12-25 (7) 350 kg/ha	NPK(S) 8-20-30 (2) 200 kg/ha	14.09.2018
Leheväetis	YaraVita GRAMITREL - 1,0 l/ha	YaraVita GRAMITREL - 1,0 l/ha		16.10.2018
1 pealtväetamine	YaraBela AXAN - 200 kg/ha	YaraBela AXAN - 300 kg/ha	AN 34,4 - 240 kg/ha	01.04.2019
Kevadine täiendväetamine	YaraMila NPK(S) 18-11-13 (7) 200 kg/ha	-	-	01.04.2019
Leheväetis	YaraVita KOMBIPHOS - 3,0 l/ha	YaraVita KOMBIPHOS - 2,0 l/ha	Ruter AA - 3,0 l/ha	15.04.2019
2 pealtväetamine	YaraBela AXAN - 170 kg/ha	YaraBela AXAN - 205 kg/ha	NS 30-7 - 170 kg/ha	15.04.2019
Leheväetis	YaraVita GRAMITREL - 1,5 l/ha	YaraVita GRAMITREL - 1,5 l/ha	Profi Basis Plus - 1,5 l/ha	25.04.2019
3 pealtväetamine	YaraBela AXAN - 100 kg/ha	YaraBela AXAN - 100 kg/ha	NS 30-7 - 100 kg/ha	25.04.2019
Leheväetis	YaraVita THIOTRAC - 4,0 l/ha	YaraVita THIOTRAC - 4,0 l/ha	-	10.06.2019
NPKS sügisel	18 N - 7,2 P - 16,2 K - 4 S	31,5 N - 18,3 P - 72,6 K - 9 S	16 N - 17,4 P - 49,8 K - 4 S	
NPKS kevadel	162,9 N - 9,6 P - 21,6 K - 23 S	163,4 N - 0 P - 0 K - 22 S	163,7 N - 0 P - 0 K - 19S	
NPKS kokku	180,8 N - 16,8 P - 37,8 K - 27 S	194,9 N - 18,3 P - 72,6 K - 31 S	179,7 N - 17,4 P - 49,8 K - 23 S	
N:S suhe kevadel	7,1:1	7,4:1	8,6:1	

Yara talinisu katse – ETKI 2019, SAAGIKUS

17,5 kg N / tonni saagi kohta

17,7 kg N / tonni saagi kohta

18,8 kg N / tonni saagi kohta

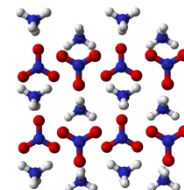
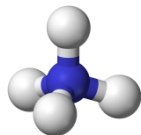
Yara talinisu katse – ETKI, KASUMLIKKUS

	YARA programm 1	YARA programm 2	TRADITSIOONILINE program
Saagikus	9 283 kg/ha	9 219 kg/ha	8 704 kg/ha
ENAMSAAK	+579 kg/ha	+515 kg/ha	
Kvaliteediklass	4 kat toidunisu	3 kat toidunisu	4 kat toidunisu
Vilja hind	158 €/t	161 €/t	158 €/t
Sissetulek müügist	1 467 €/ha	1 484 €/ha	1 375 €/ha
Väetamise kulud	-294 €/ha	-321 €/ha	-212 €/ha
Tulem pärast kulusid	1 173 €/ha	1 163 €/ha	1 163 €/ha
TULEM	+10 €/ha	0 €/ha	

TULEMUSTE ANALÜÜS

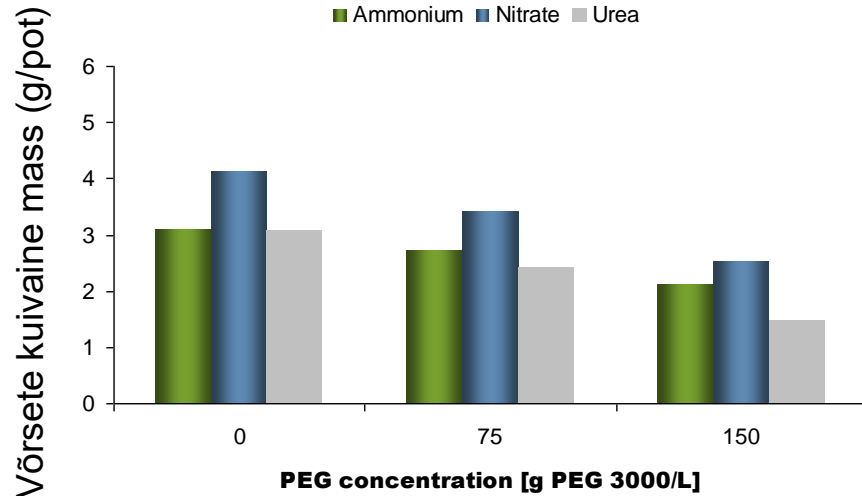
Nitraatlämmastik = tugevam juurestiku areng

suurem ja tihedam
juurekava tagab
parema mitteliikuvate
toitainete omastamise
mullast (P, Mg, Zn)

- *katses kõik toitained optimaalsel tasemel*
- *pH tase kontrollitud*

Nitratlämmastik on efektiivsem põuatingimustes

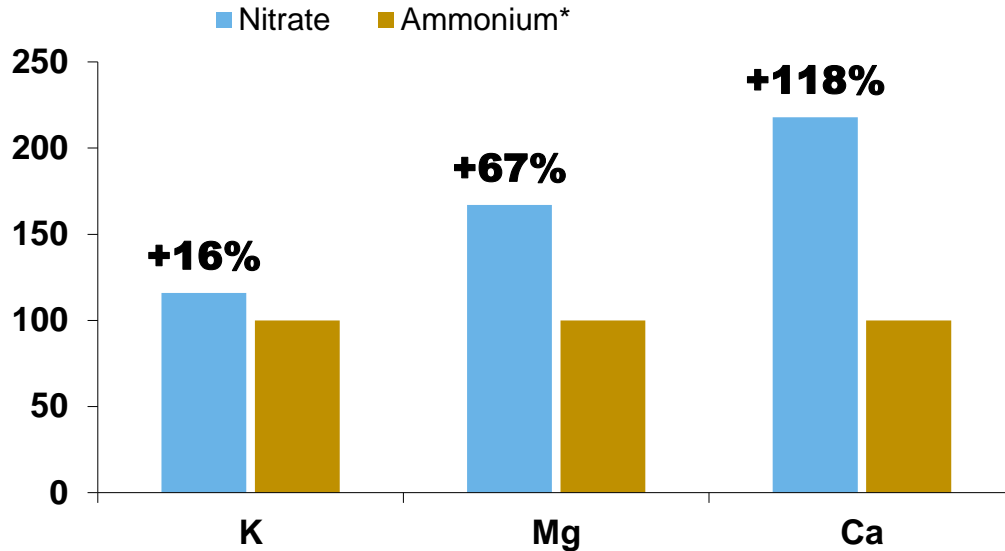
PEG kontsentratsioon (g PEG 3000/l)

Suureneb põuataluvus

Source: IPU, 2007-DE-NFO-G-58

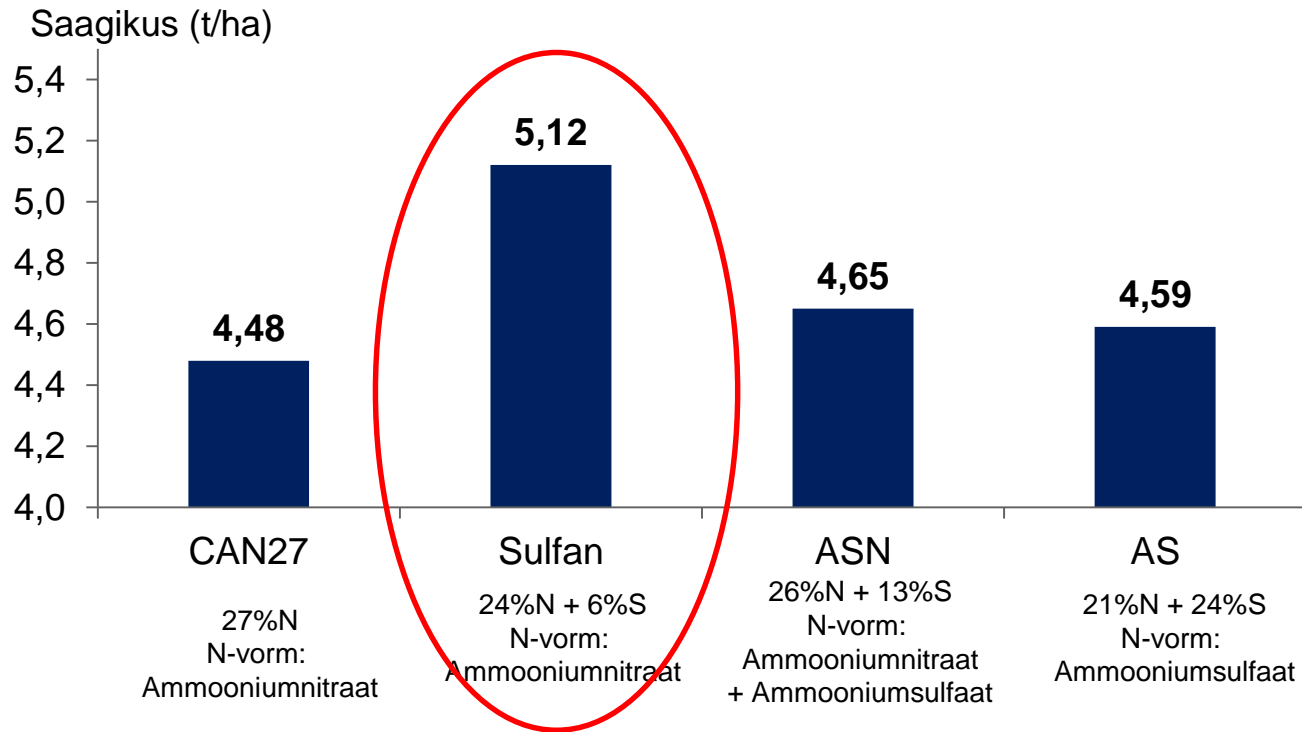
Sünergia: nitraatlämmastik aitab taimel paremini omastada ka teisi toitaineid

Toitaine omastamine (%) Ammooniumi baasil = 100%

Allikas: Maisi katse, Hanninghof, Saksamaa

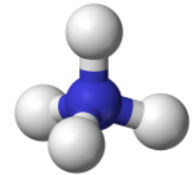
Suurem saagikus ammooniumnitraat tüüpi N+S väetistega – Taliraps, Saksamaa, mullastik liivsavi

REF: RC Hanninghof (2005)

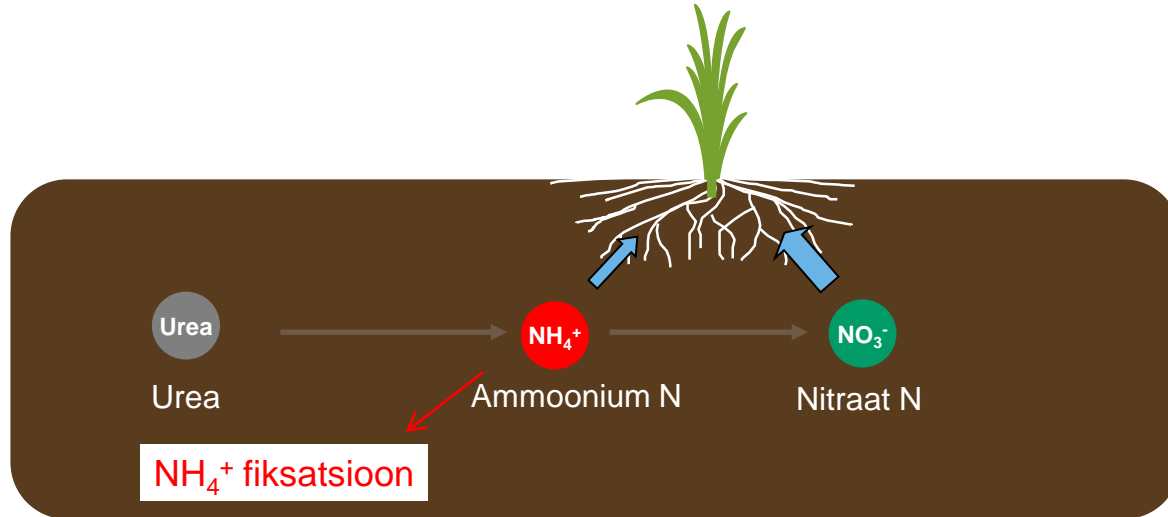

Ammooniumlämmastik ja selle eripärad

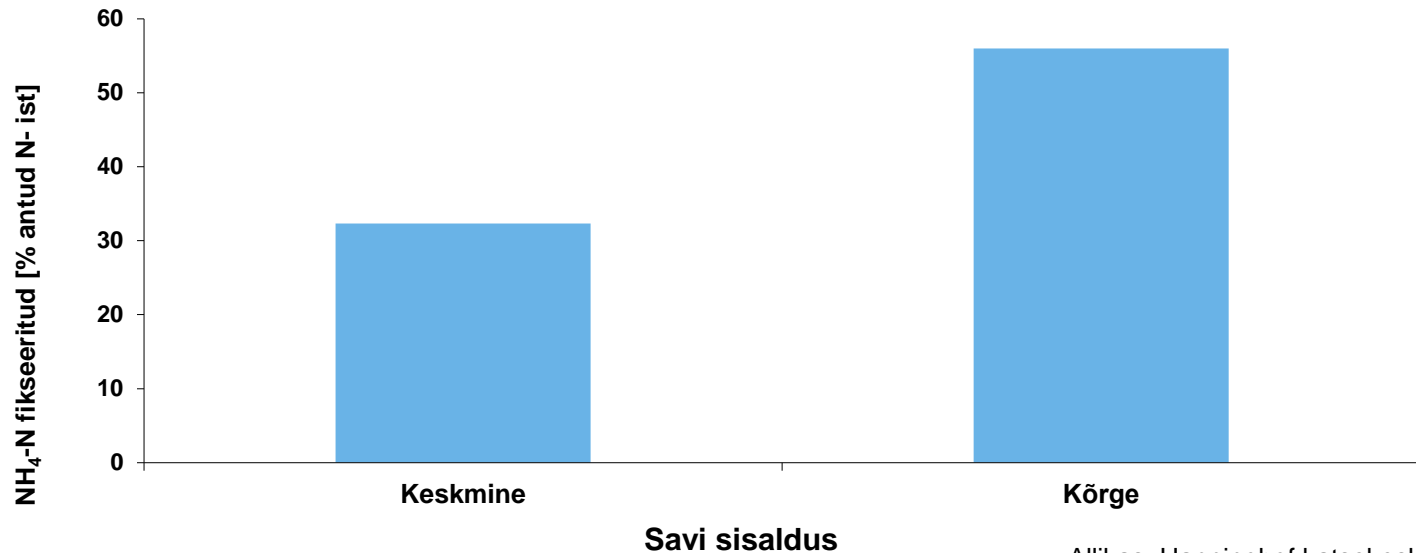
Ammooniumi fikstsioon saviosakeste poolt

- Ammoonium N (NH_4^+) fikstsioon on ammoonium-iooni sidumine negatiivselt laetud saviosakeste poolt
- See vähendab ammooniumi liikuvust ja taimede poolt omastatavust
- Nitraat N (NO_3^-) ei ole fikseeritud ning on taimedele täielikult kättesaadav

Ammooniumi adsorptsioon sõltub peamiselt mulla saviosakeste sisaldusest

- Ammooniumi adsorptsioon 7 päeva peale väetamist
- 100 kg N/ha kasutati Ammooniumlämmastikuna, sellest 32-56 % fikseeriti saviosakeste poolt

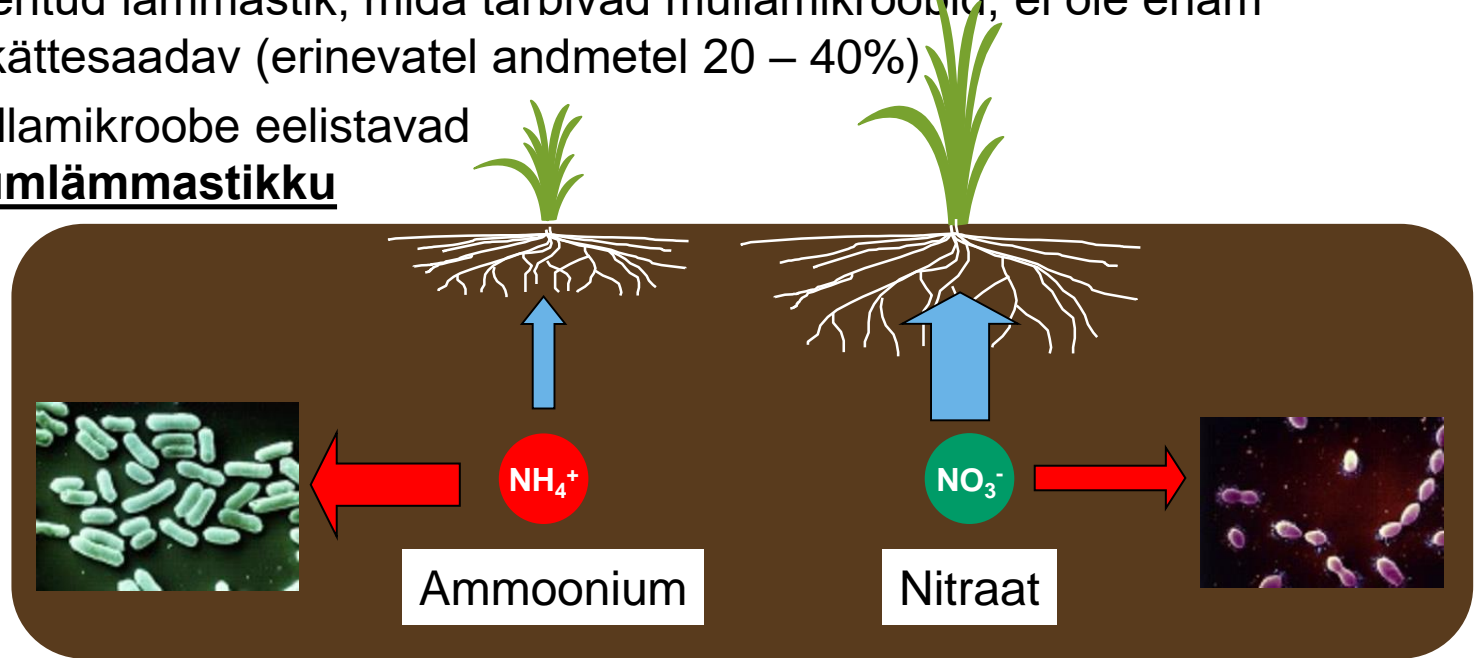
Allikas: Hanninghof katsekeskus, 2004

Teadlaste arvamused fikseerimisest...

- ...on erinevad, sest fikseerimine sõltub paljudest erinevatest teguritest ja faktoritest. Kuid...
  - ... pool (50%) mulda viidud ammooniumlämmastikust (NH_4^+) võib saada fikseeritud **1,7 päeva** jooksul.
  - ... fikseeritud ammooniumlämmastiku vabanemine võib olla 0,65-1,7 kg N/ha päevas (Kowalenko & Cameron).
  - ... 66% hiljuti fikseeritud ammooniumlämmastikust võib vabaneda **86 päeva** jooksul, ülejäänud osa võib jääda tugevalt fikseeritud järgmiseks **426 päevaks** (Kowalenko).

Lämmastiku (N) immobilisatsioon

- nii nagu taimed, vajavad ka mullas olevad mikroobid (bakterid ja seened) kasvamiseks lämmastikku (N)
- immobiliseeritud lämmastik, mida tarbivad mullamikroobid, ei ole enam taimedele kättesaadav (erinevatel andmetel 20 – 40%)
- enamik mullamikroobe eelistavad **ammooniumlämmastikku**

YaraBela® võrdlus teiste NS toodetega

Ca väetises aitab taimedel paremini omastada ammooniumlämmastikku

TOODE	100 kg toodet sisaldab, kg					
	Nitraat (NO ₃)	Ammoonium (NH ₄)	N kokku	S	Ca	Mg
AXAN	13,5	13,5	27	4	6,0	0,7
SULFAN	12,0	12,0	24	6	8,6	0,5
ASN 26-13	7,0	19,0	26	13	0	0
NS 21-24	0	21,0	21	24	0	0
NS 30-7	12,0	18,0	30	7	0	0
AN34,4	17,2	17,2	34,4	0	0	0

Suurem kogus nitraatlämmastikku

Hea NO₃ ja NH₄ suhe

Kultuur: talinisu („Julius“)

Katse: Axan versus AN

Skaala: tootmispõld, 10 ha

Asukoht: Luunja Mõis OÜ, Tartumaa

Partner: Baltic Agro AS

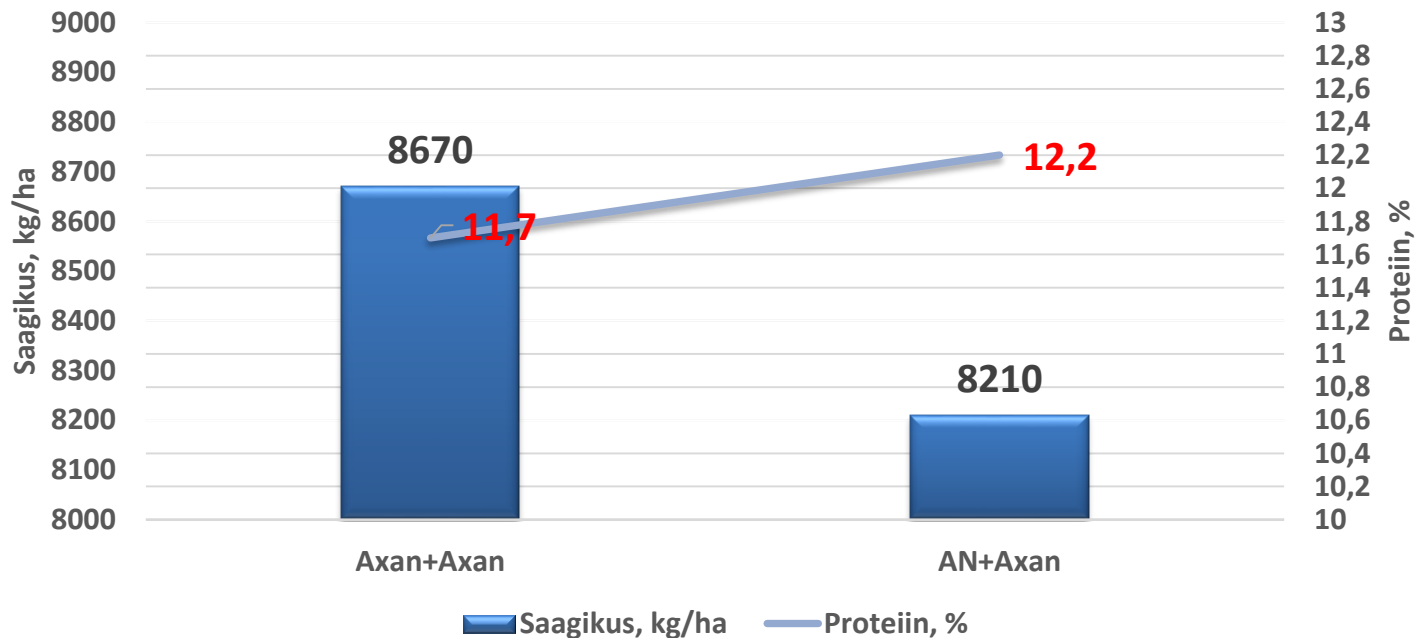
Lühiajaline katse: 1 aasta

Yara talinisu katse – Luunja Mõis OÜ 2019, programmid

Tehtud tööd	Axan+Axan	AN+Axan	Kuupäev
Põhiväetis	YaraMila NPK(S) 9-12-25 (7) 250 kg/ha	YaraMila NPK(S) 9-12-25 (7) 250 kg/ha	sept, 2018
1 pealtväetamine	YaraBela AXAN 260 kg/ha	AN 34,4 205 kg/ha	04.04.2019
Kevadine täiendväetamine	NPK(S) 21-6-11 (3) 100 kg/ha	NPK(S) 21-6-11 (3) 100 kg/ha	03.04.2019
2 pealtväetamine	YaraBela AXAN 260 kg/ha	YaraBela AXAN 260 kg/ha	14.05.2019
NPKS sügisel	22,5 N - 13,1 P - 51,9 K - 7 S	22,5 N - 13,1 P - 51,9 K - 7 S	
NPKS kevadel	161,4 N - 2,6 P - 9,1 K - 23 S	161,7 N - 2,6 P - 9,1 K - 13 S	
NPKS kokku	183,9 N - 15,7 P - 61 K - 30 S	184,2 N - 15,7 P - 61 K - 20 S	
N:S suhe kevadel	7:1	12,4:1	

Yara talinisu katse – Luunja Mõis OÜ 2019, SAAGIKUS

18,6 kg N / tonni saagi kohta

19,7 kg N / tonni saagi kohta

Yara talinisu katse – Luunja Mõis OÜ, KASUMLIKKUS

	Axan+Axan	AN+Axan
Saagikus	8 670 kg/ha	8 210 kg/ha
ENAMSAAK	+460 kg/ha	
Kvaliteediklass	4 kat toidunisu	3 kat toidunisu
Vilja hind	158 €/t	161 €/t
Sissetulek müügist	1 370 €/ha	1 322 €/ha
Väetamise kulud	-251 €/ha	-234 €/ha
Tulem pärast kulusid	1 119 €/ha	1 088 €/ha
TULEM	+31 €/ha	

Kultuur: talinisu

**Katse: YARA programm versus PÕLLUMEHE
programm**

Skaala: tootmispõld

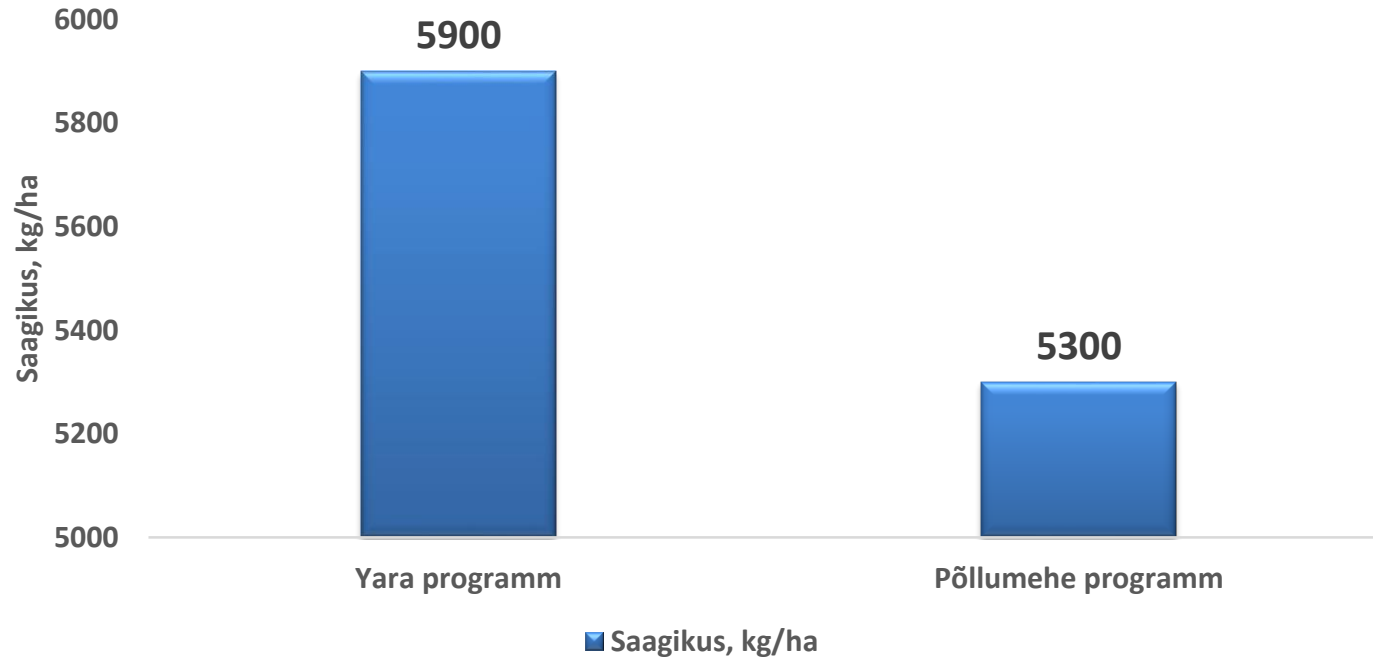
Asukoht: ZS Adzelviesi farm, Läti

Partner: Yara Latvia

Yara talinisu katse – Adzelviesi 2019, programmid

Tehtud tööd	YARA programm	PÕLLUMEHE programm	Kuupäev
Põhiväetis	YaraMila NPK(S) 9-12-25 (7) 250 kg/ha	NPK 15-20-30 250 kg/ha	20.09.2018
1 pealtväetamine	YaraBela AXAN 100 kg/ha	AN34,4 100 kg/ha	06-07.04.2019
Kevadine täiendväetamine	YaraMila NPK(S) 18-11-13 (7) 150 kg/ha	-	06.04.2019
Leheväetis	YaraVita GRAMITREL 1,5 l/ha	YaraVita GRAMITREL 1,5 l/ha	10.04.2019
2 pealtväetamine	YaraBela AXAN 100 kg/ha	CAN+S 27-4 (Eurochem) 100 kg/ha	21.04.2019
Leheväetis	YaraVita GRAMITREL 1,0 l/ha	YaraVita GRAMITREL 1,0 l/ha	15.05.2019
NPKS sügisel	22,5 N - 13,1 P - 51,9 K - 6,6 S	37,5 N - 21,8 P - 62,3 K	
NPKS kevadel	81 N - 7,2 P - 16,2 K - 11 S	61,4 N - 0 P - 0 K - 4 S	
NPKS kokku	103,5 N - 20,3 P - 68,1 K - 17,6 S	98,9 N - 21,8 P - 62,3 K - 4 S	
N:S suhe kevadel	7,4:1	24,8:1	

Yara talinisu katse – Adzelveisi 2019, SAAGIKUS

Yara talinisu katse – Adzelviesi 2019, KASUMLIKKUS

	YARA programm	PÕLLUMEHE programm
Saagikus	5 900 kg/ha	5 300 kg/ha
ENAMSAAK	+600 kg/ha	
Kvaliteediklass	?	?
Vilja hind	153 €/t	153 €/t
Sissetulek	903 €/ha	811 €/ha
Väetiste kulu	-197 €/ha	-139 €/ha
Tulu-Kulu	706 €/ha	672 €/ha
TULEM	+34 €/ha	

TULEMUSTE ANALÜÜS

Külviühtlikkus

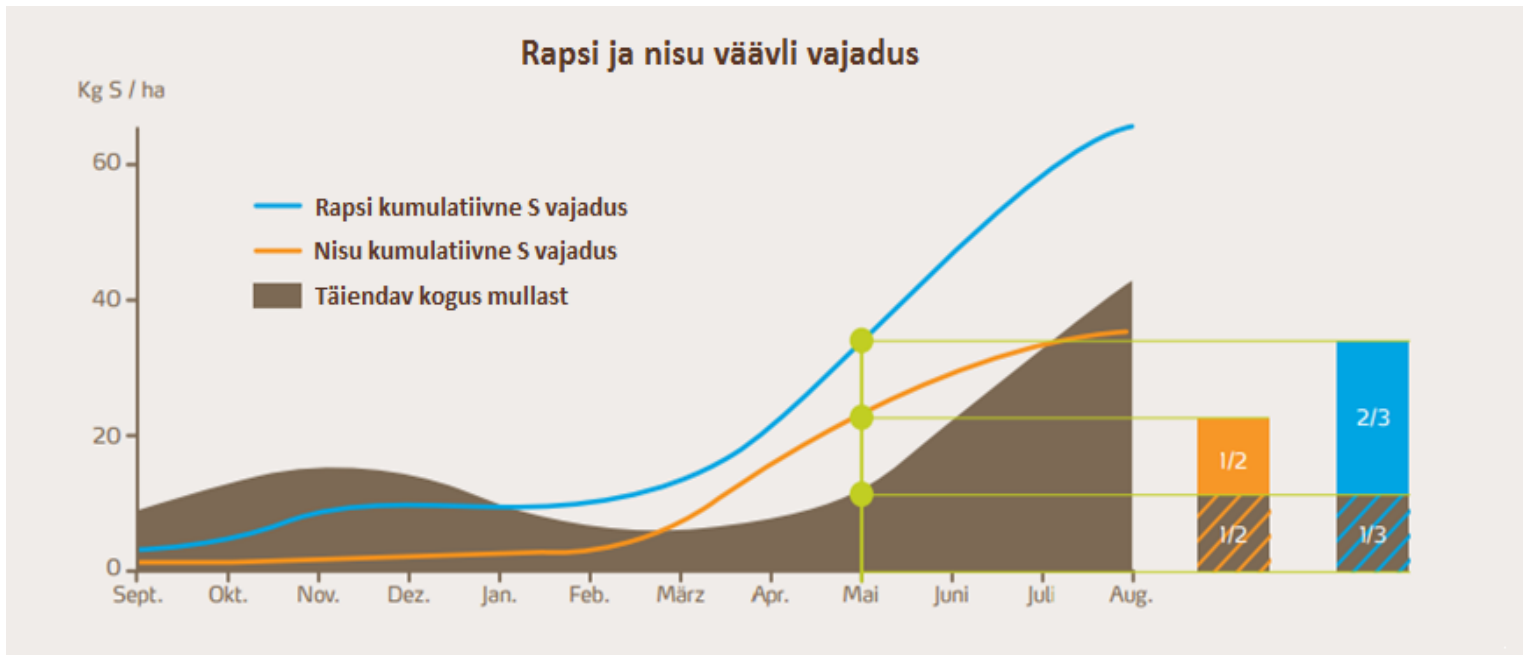
AN 34,4 – 280 kg/ha, kevad 2019, 30m tehnorada

YaraBela AXAN – 100 kg/ha, kevad 2019, 24m tehnorada

Nisu ja raps vajavad väevlit juba kevadel

- mullast saada olevast väevlist taimedele ei piisa! Kevadel saab nisu mullast poole ja raps ainult kolmandiku talle kasvuks vajalikust väevlist

CAN, 180 kg N ha

YaraBela SULFAN
180 kg N ha
45 kg S ha

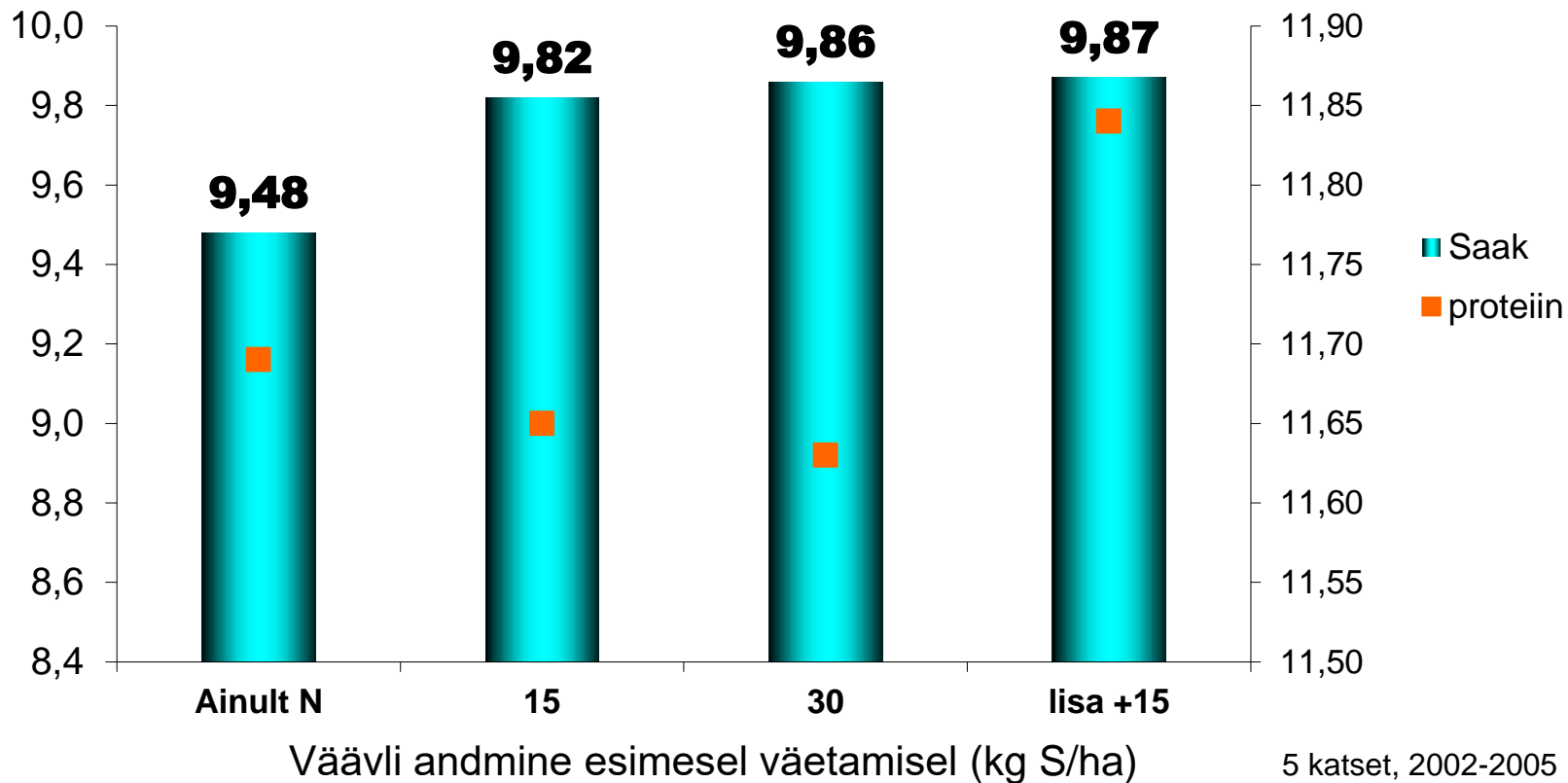
Talinisu `Tommi`, kerge liivmuld, S min 7 kg S ha,
Weiling Börnste (Dülmen NRW), 21. April 2016, BBCH 31

VÄÄVEL – vähe, palju, mõistlikult?!

Talinisu ja väävel

Üleliigne väävel ei anna saagilisa!

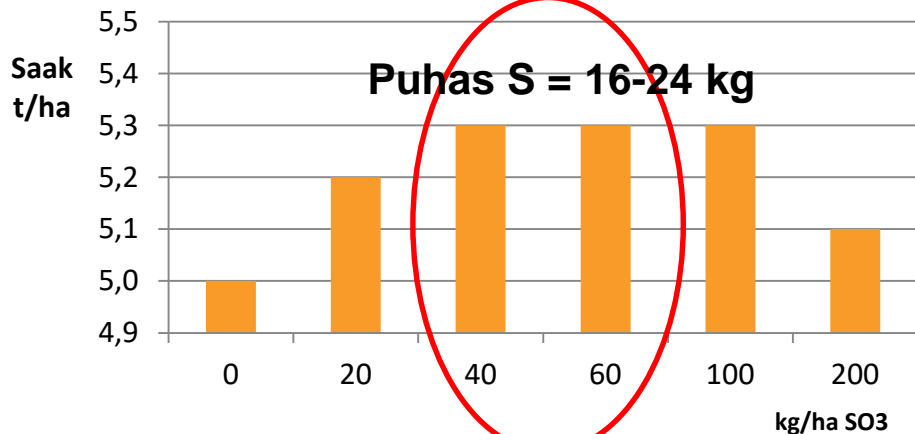

5 katset, 2002-2005

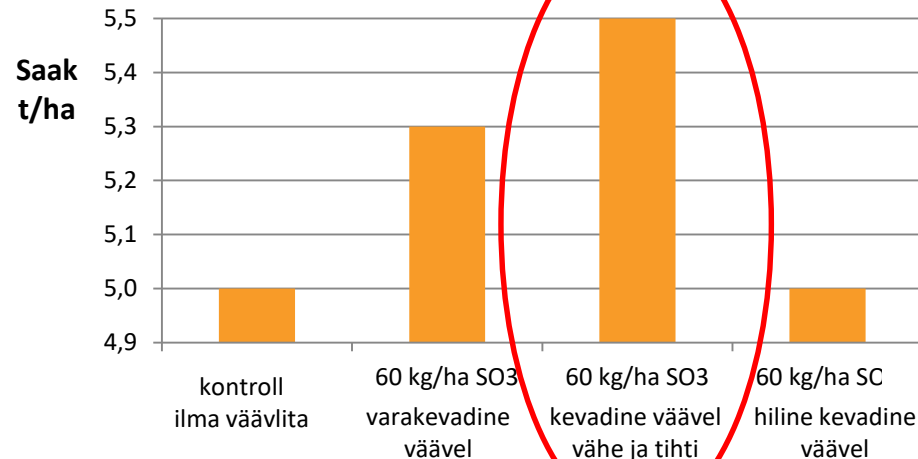
Kevadine väävel – elutähtis kasvuks ning vajalik ehituskivi koos lämmastikuga

Väävli koguste mõju rapsil (2013, Rootsi)

Väävli ajastamine rapsil (2013, Rootsi)

- võtmetähtsus on väävli **jaotatud andmisesel**
- pigem **vähe** aga **tihti**

Lämmastiku ja väevli omastamine ja suhtearvud

- et taimed saaksid paremini lämmastikku omastada on vajalik väävel!
- seetõttu on oluline järgida õiget **N:S** suhet

Kultuur	Toimeainete omastamine (kg/tn saagi kohta)		
	N	S	N:S suhe
Raps	50	12	4,2
Nisu	25	3,5	7,1
Mais	25	2,5	10,0
Kartul	5	0,5	10,0
Rohumaad (niiteline)	28	2,5	11,2

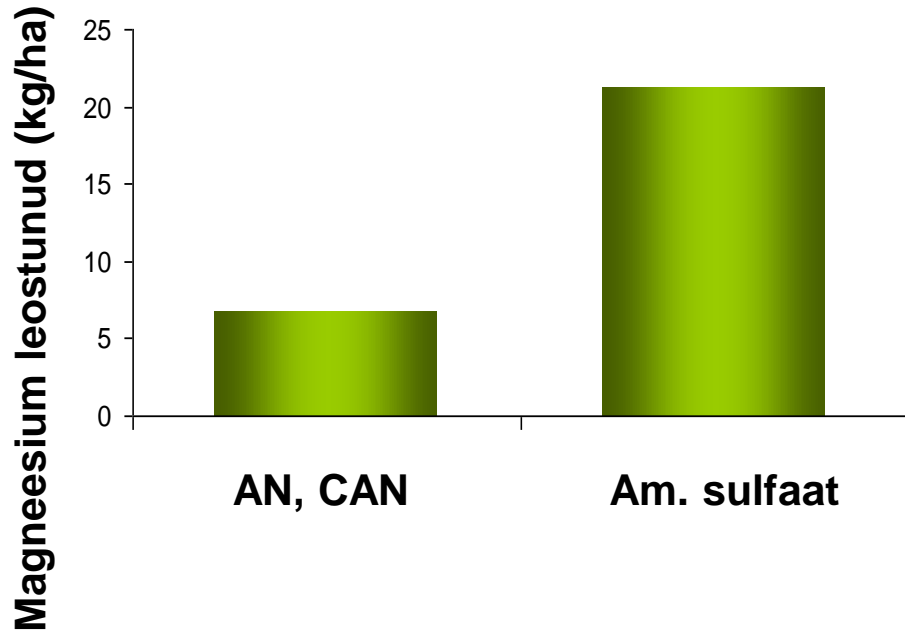
IPNI – International Plant Nutrition Institute

Väävli kasutamine „vähe, kuid tihti“. Miks?

Peamised põhjused:

- Toitainete omastamise kõver
- Leostumine (lisaks väävlile ka Mg) ja hapestamine
- Lämmastiku kasutamise efektiivsus paraneb – eriti kergetel muldadel
- Rohelise lehepinna hoidmine
- **Üleliigne** väävel paigutatakse taimeraku vakuoolidesse – hiljem paigutatakse S puudusel taimes ümber, kuid protsess aeglane
- Keskkonnast tingitud põhjused

Magneesiumi leostumine sõltuvalt N vormist

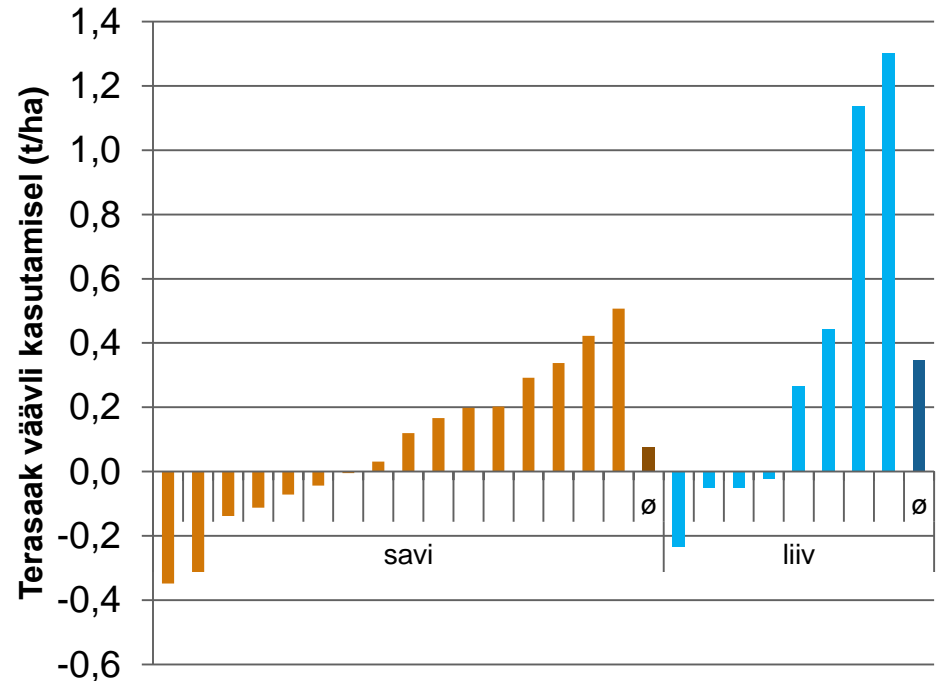
*REF: Research Centre Hanninghof; 2008
pots grown with ryegrass were leached twice with 50% surplus of WHC max.*

Väävel annab kõrgema saagikuse kergetel muldadel võrreldes savimaadega

Peamised põhjused:

- Kergetel liivastel maadel on väevli leostumine suurem, mistõttu väevliga väetamine annab suurema enamsaagi.
- Antud katses kõrgeim enamsaak 1,3 t/ha (katsete keskmine 0,35 t/ha).

Tumedam tulp mõlemas variandis tähistab katsete keskmist tulemust.
CAN=Calcium ammonium nitrate
CAN+S=Calcium ammonium nitrate + Sulfate (Yara Bela Sulfan)

**Saksamaa, N tase
kokku 200 kg N/ha**